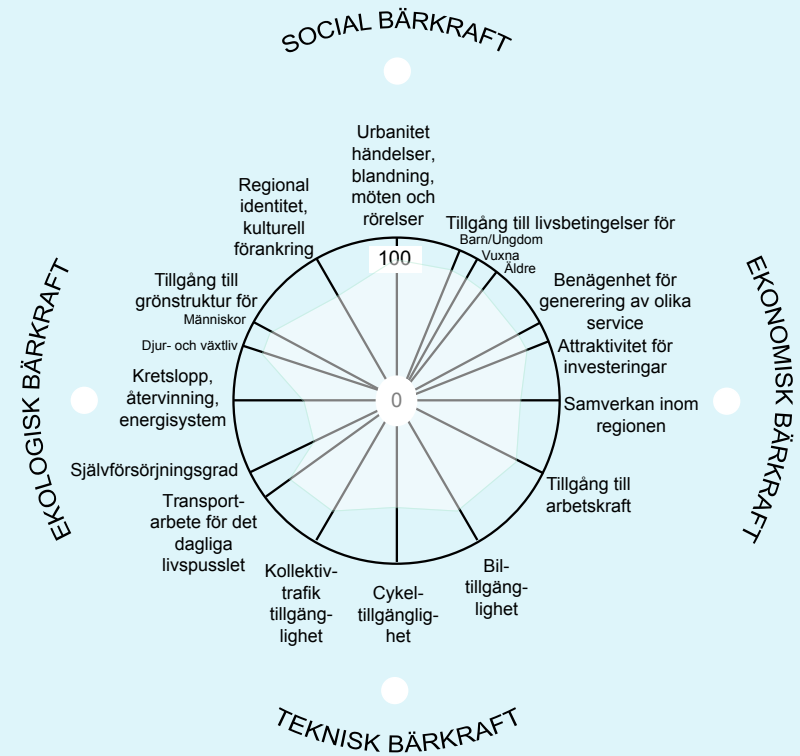

Värderosen för regional nivå

Författare: Maria Habazin

Baserat på Arken SE arkitekter AB's och Ekologigruppen AB's värderos

Innehåll

Regionbegreppet	1
- Regionalismen	1
- Regional utveckling	2
Regiontyper	2
- Flerkärniga regioner - Polycentricitet	2
- Fingerplanen - Köpenhamn	4
- The Fractal City	4
- Broadacre City	4
- The Regional City	5
- Matris över regionala strukturer	6
Värderosen	7
- Värderosens ekrar	8
- Exempel på värderosor	10
- Värderosens användningsområden	11

Förord

Vid arbetet med en fördjupad översiktsplan för Ön i Umeå så använde sig Arken SE Arkitekter av sin värderos för utvärdering av städer för att testa olika regionala strukturer för Umeås framtida utveckling. Under arbetets gång så fanns det en diskussion om att anpassa värderosen till en regional nivå. Som en del av kursen Uppdragsprojekt inom samhällsplanering så fick jag uppdraget att göra just detta: en värderos anpassad till regional nivå. Kursen är del av masterprogrammet i samhällsplanering på Stockholms Universitet.

Maria Habazin,
Juni 2010

Handledare på Arken SE Arkitekter: Torbjörn Einarsson
Handledare på Stockholms Universitet: Gunnel Forsberg

Regionbegreppet

Regioner är ett begrepp som inte har någon klar definition, men kan ha tre möjliga skepnader: funktionella, administrativa eller kulturella regioner. Den funktionella regionen är geografiska enheter samlade kring ett gemensamt intresse med en viss officiell mellan-regional organisation, medan den administrativa regionen definieras i förhållande till en decentraliseringsprocess. Den kulturella regionen präglas av en stark kulturell eller historisk identitet. (Gren, 2002)

Regionalismen

Regionalismen har sin grund i en strävan efter självständighet från staten, och en geografisk närhet mellan medborgarna och deras politiska representanter (NE). Regionalismen kan delas upp i två epoker: den gamla och den nya regionalismen. Den gamla regionalismen tog sin start när det på 60- och 70-talen togs beslut om decentraliserings-effekter och det var detta som satte regioner på den politiska kartan. Den präglades av en toppstyrning och det fanns starka sociokulturella aspekter. Den nya regionalismen sägs ha startat i mitten av 80-talet, som ett resultat av det tryck på den statliga nivån som globaliseringen medförde. En ny bottenstyrd rörelse för regional dynamik uppkom, och regionnivån blev basen för politisk och ekonomisk utvecklingsanalys. I och med Sveriges medlemskap i EU så infördes en ny överstatlig strukturpolitik. Fyra nya faktorer karakteriserar den nya regionalismen: statens nya roll, EU och regionalpolitikens förnyelse, regionerna i centrum samt nya regionala identiteter. (Gren, 2002)

Regional utveckling

De två främsta teorierna för regional utveckling är regional konvergens och regional divergens. Konvergensteorin bygger på att efterfrågan styr lokaliseringsmönstret av företag, då hög efterfrågan i en speciell region leder till högre priser och företag därför söker sig till andra regioner med lägre priser. Detta leder i sin tur till en högre efterfrågan även i denna region och processen upprepar sig. (Hermelin, 2005) Karakteristiskt för konvergensteorin är en gemensam marknad, utlokalisering från centrum och att marknadsmekanismerna verkar utjämnande. Regional divergens är den teori som nationell och europeisk regionalpolitik bygger på. En kritisk massa av service, utrustning och kapital är nödvändigt för att åstadkomma en process av självständig ekonomisk tillväxt. För att åstadkomma framgång så genomförs en större samling målinriktade projekt samtidigt. (Gren, 2002)

Regiontyper

Flerkärniga regioner - Polycentricitet

En central strategi inom EU:s nya regionala policy är polycentricitet, vilket kan ses som en motvikt till idén om centrum och periferi. Ett av målen med ett polycentriskt urbant system är att skapa en mer balanserad ekonomisk och social utveckling inom EU vilket ska uppnås bland annat genom horisontella samarbeten och integration mellan urbana center. En av ESDP:s (European Spatial Development Perspective) strategier för hur polycentricitet ska utvecklas, är skapandet av urbana nätverk av mindre städer som ska samarbeta för att väga upp för avsaknaden av storstadskvalitéer. Samarbeten över nationsgränser uppmuntras. En annan strategi är att städer fokuserar på nya specialiserade områden för att öka sin konkurrenskraft, särskilt gamla industristäder. Ökad konkurrens ska inte ske på bekostnad av andra regioner, utan ska bidra till att EU blir mer konkurrenskraftigt i förhållande till resten av världen.

Polycentricitet har sitt ursprung i Christallers centralortsteori från 1930-talet. Det finns två element av polycentricitet som är relevanta; storleken på urbana områden samt olika skalor av nätverk och samarbete mellan urbana områden. Polycentricitet är ett verktyg som skapar regional utveckling genom handlingar som frambringas av nätverk av flera aktörer. Polycentricitetens effektivitet ökas när det finns en kombination av storstadsregioner med mindre städer och urbana områden. (Antikainen, 2008)

I perifera områden ska polycentricitet ses mer som en strategi än fysisk planering. Polycentricitet kan genom nätverk och en fördelning av arbetskraft motverka geografisk koncentrerings. Med detta menas att polycentricitet innebär en fördelning av specialisering,

alltså att olika regioner eller städer är inriktade på olika expertisområden. Detta motverkar i sin tur att storstadsregioner konkurrerar med mindre städer på bekostnad av de mindre städerna. Städer som har byggt upp en tradition inom ett visst område måste anpassa sig till den globala förändring som sker och genom detta bli en konkurrenskraftig region inte bara inom Europa utan i världen. Nätverk behöver inte bildas på grund av geografisk närhet, utan man ska se längre bort, till t.ex. Asien eller Afrika.

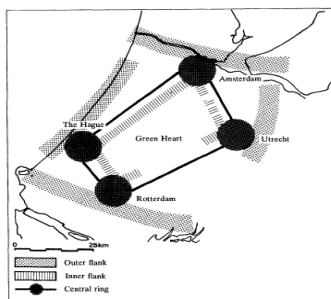
Det finns ett nytt synsätt inom EU, som baseras på idén om monopia, ett Europa (EU) som är ett rum, eller en plats som är friktionsfri och gränslös för människor, varor, kapital och service. De menar att konceptet monopia inte uttryckligen nämns i några officiella dokument, men att det är en underliggande vision för europeisk rumslig policy. (Jensen & Richardson, 2004)

Det finns kritik mot konceptet, bland annat att fokus ligger på det urbana men inte så mycket på periferin, samt att polycentricitet uppfattas som något som passar mer i Europas centrala delar. Det finns även en brist på sociala och ekologiska aspekter; ekonomisk tillväxt är det som väger tyngst. Några exempel på flerkärniga (polycentriska) regioner är: ringformade som mälardalen och Randstad, stråk som Uppsala-Stockholm-Nyköping, Stockholm med sina regionala stadskärnor, samt en jordbruksregion i Skåne.

Mälardalsregionen

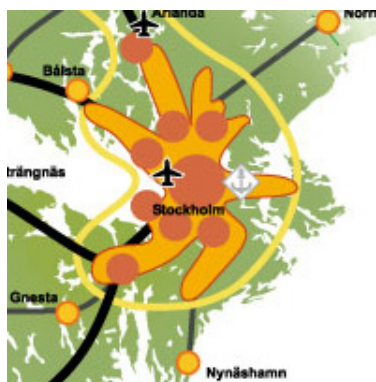
Exempel

Randstad i Nederländerna

Uppsala-Stockholm-Nyköping

Stockholmsregionen

Jordbruksregion i Skåne

Fingerplanen - Köpenhamn

Köpenhamns fingerplan karakteriseras av att arbetsplatserna ligger i regionala centrum medan bostadsområden är lokaliserade utanför kärnstaden. Nya bostadsområden byggdes/byggs längs järnvägsspåren, inom en 1 km radie runt tågstationerna och mellan "fingrarna" ligger det gröna kilar. Densiteten är hög längs fingrarna och låg mellan dem. En kritik mot denna plan är att den försummar transportförbindelserna mellan fingrarna.

Köpenhamns fingerplan

The Fractal City

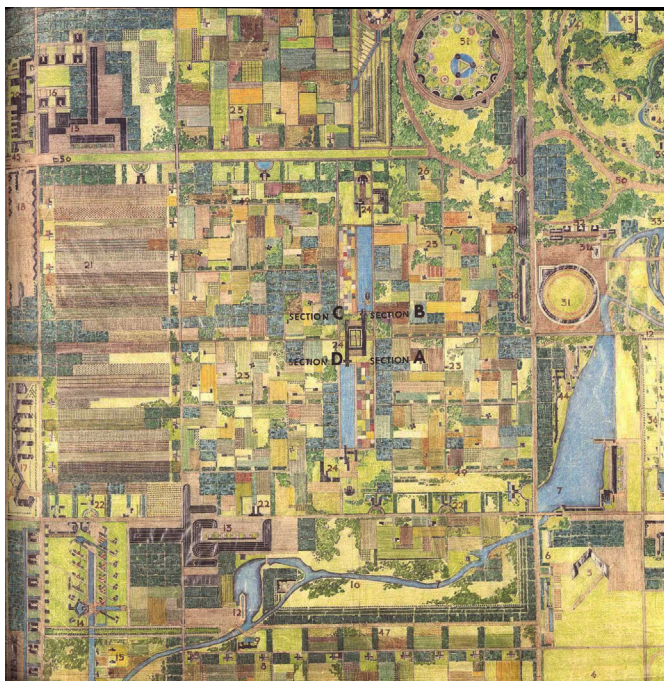
I den fraktala staden liknar stadsutvecklingen fraktal geometri, där tillväxten är reglerad av matematiska ekvationer som resulterar i mönster som liknar naturlig/biologisk tillväxt. Formen oberoende av skala; urbant och ruralt följer samma mönster. En kritik mot konceptet är att det är svårt att tillämpa i verkligheten som har varierande geografiska förutsättningar.

The Fractal City

Broadacre City

Broadacre city är en modell som Frank Lloyd Wright utvecklade i början av 1900-talet, med utgångspunkt i principen att demokrati är när "varenda man, kvinna och barn föds till att sätta foten på sitt eget tunnland". Han menade att med bra planering så kan städer sprida ut sig över landsbygden utan att förlora sin enhetlighet och effektivitet. Moderna kommunikationsmedel kan överbrygga avstånd, vilket gör att det inte finns något behov för stora centraliserade organisationer lokaliserade i städer, utan att det blir mer ekonomiskt med decentraliserade enheter utspridda över landsbygden.

Modell över Broadacre City

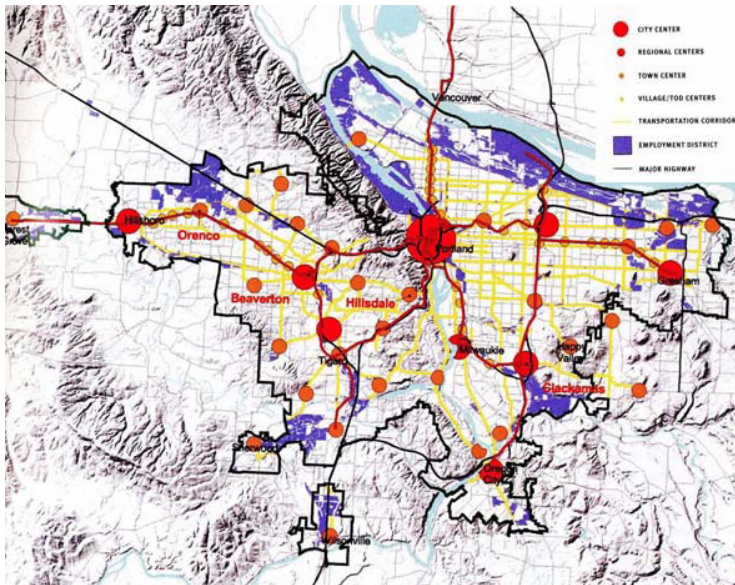
Några principer för Broadacre city är:

- Individens rätt till egendom
- Eliminering av fattigdom, ojämlikhet och depression genom utrotning av ojämlikhet i ägandet av mark
- Ingen distinktion mellan urbana och rurala livsstilar - ingen fysisk separering mellan urbana och rurala områden
- Sammanfogning av: stad & land, fysiskt & mentalt arbete, jobb & fritid – försök att eliminera det moderna livets fragmentering
- Organiskt samhälle, organisk arkitektur
- Festliga offentliga centrum och imponerande offentliga institutioner
- Individens hem är det "äkta" centrumet
- Kommunalt styre
- Vägar skapar samhället
- Kan bara existera om hela nationen förvandlas enligt principerna
- Självförsörjande
- Individualism
- "den enda demokratiska staden"

The Regional City

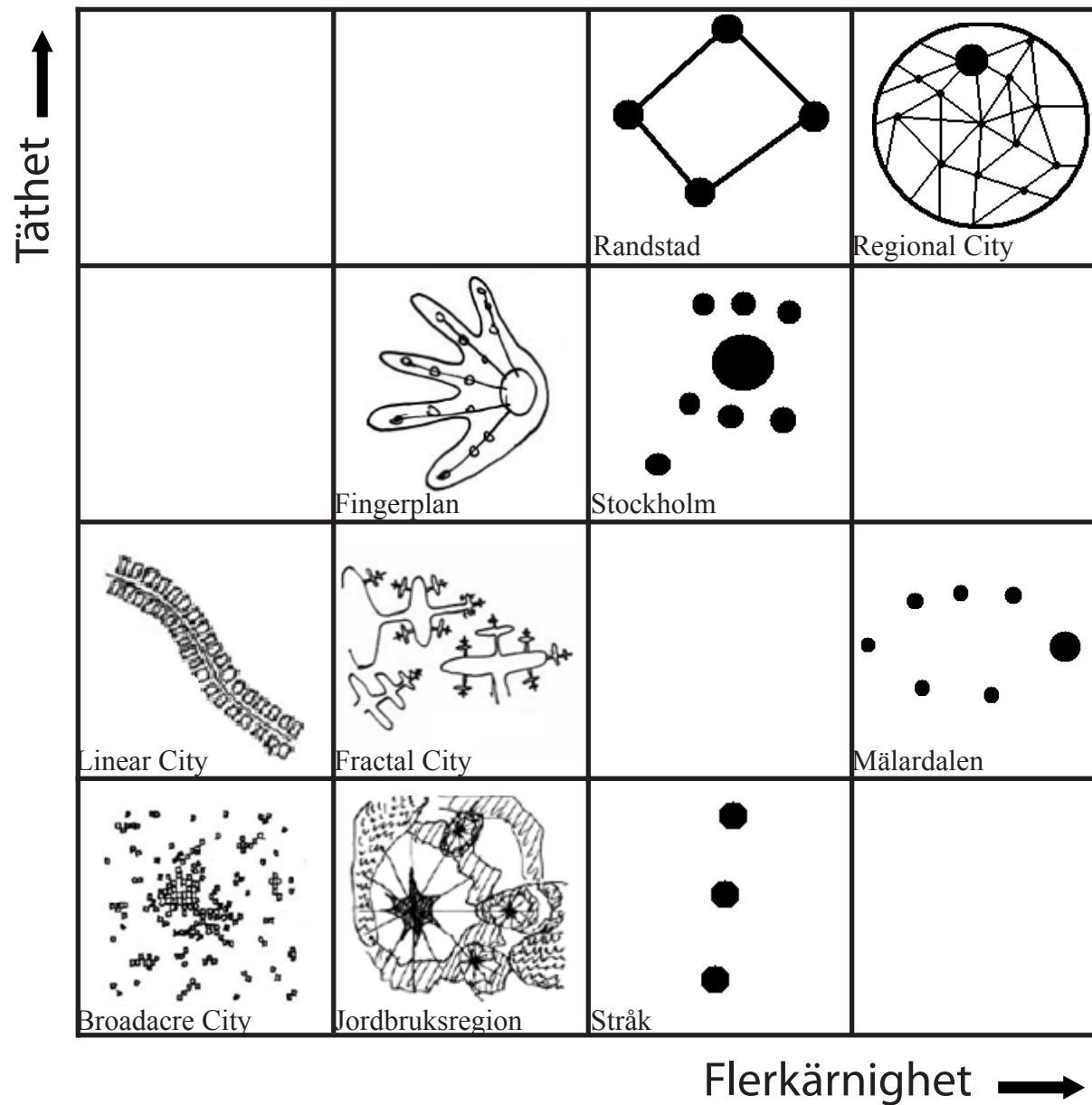
The regional city, den regionala staden är ett koncept som har sitt ursprung i den nyurbanistiska rörelsen i USA. Enligt konceptet så behöver regioner många varierande samhällen och kopplingar, samt en klar definierad gemensam grund för att frodas. Regionen måste designas istället för planeras och den ska ha fyra designelement: centrum med blandade funktioner, distrikt som är dominerade av en primär markanvändning, reservat med produktiva jordbruk eller närområden samt korridorer som är kanter och kopplingar av regionens center. Centrumet är fokus i den regionala staden, innehållandes medborgerliga funktioner och allmänna platser. Korridorerna är också en viktig aspekt då de är den regionala formens skelett.

Den regionala staden ska fokusera på två frågor: sprawl och ojämlikhet. Med hjälp av fysisk design, i form av integrering av markanvändning och transport samt skapandet av regionala gränser, kan sprawl motverkas. Sociala och ekonomiska insatser, till exempel regional skatteutjämning och urban utbildningsreform kan motverka ojämlikhet. Ett exempel på en regional stad är Portland i USA, där man bland annat infört en korridor, en avgränsning av regionen. (Calthorpe & Fulton, 2001)

Portland, USA, en regional stad

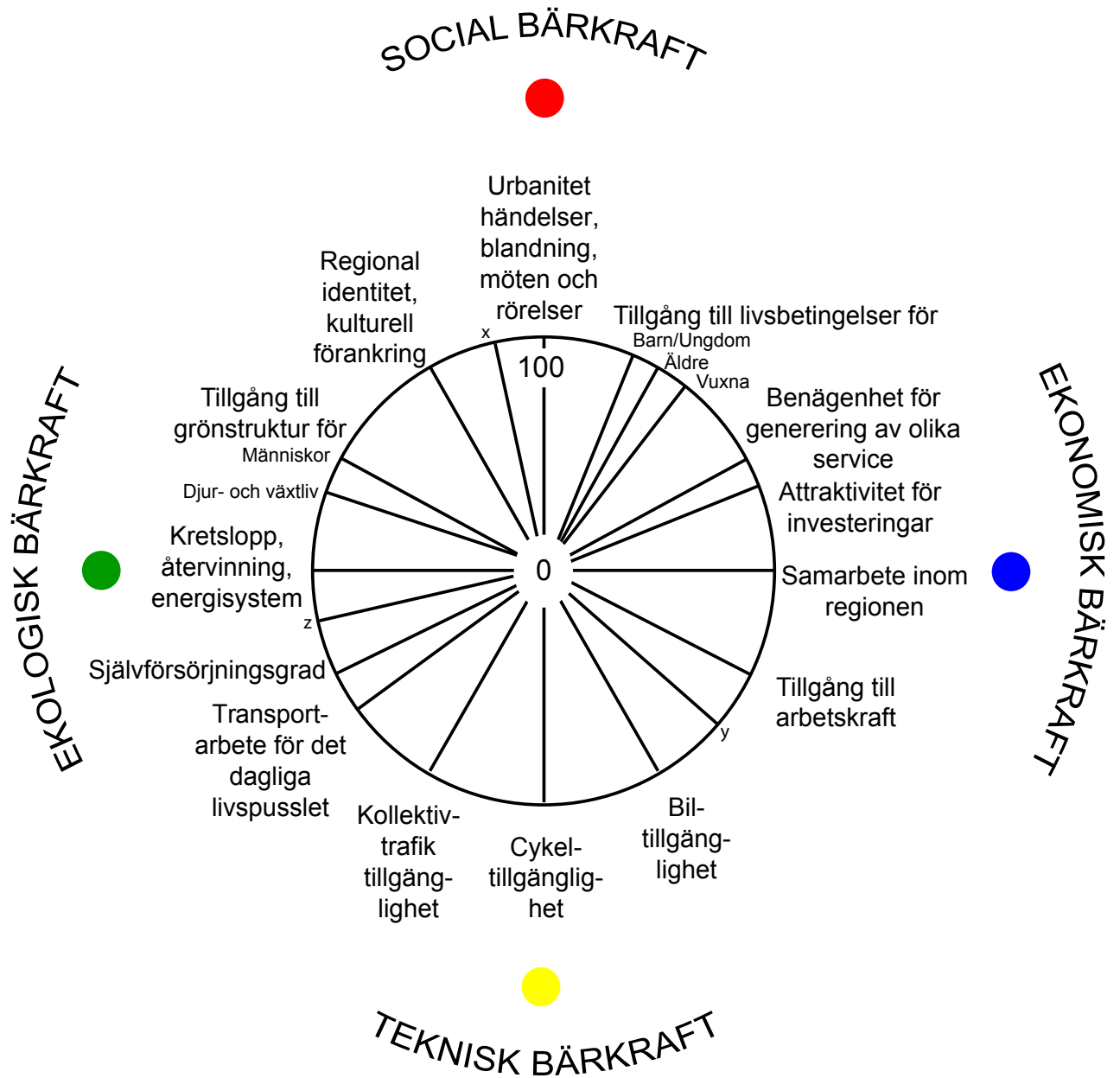
Matris över regionala strukturer

Värderosen

Värderosen är ett verktyg för utvärdering av hållbarhet ur ett brett perspektiv. Den bygger på en analys av viktiga indikatorer för hållbarhet sorterade i fyra kategorier. Bärkraftens fyra dimensioner samverkar, som hjulen på en bil. En enda svag länk i kedjan påverkar helheten negativt.

Värderosen för regionnivå är baserad på värderosen för utvärdering av städer som är utvecklad av Arken Arkitekter AB och Ekologigruppen AB. För att göra de två värderoserna så jämförbara som möjligt så utgår beskrivningarna till de olika ekrarna på värderosen för regionnivå från beskrivningarna till ekrarna på värderosen för utvärdering av städer.

Värderosens ekrar

Klockan 1

Tillgång till livsbetingelser för barn/ungdom, vuxna och äldre

Regionen har offentlig service som är tillgänglig till samhällets olika grupper. Det finns möjlighet för barn och ungdomar att tryggt ta sig till skolan, samt fritidsaktiviteter. Barnomsorg som är anpassat till föräldrars behov, kollektivtrafik som underlättar pendling och en flexibel arbetsmarknad som tar hänsyn till olika grupper i samhället.

Klockan 1.45

Benägenhet för generering av olika service

Regionen har lokaler i storlekar, prisklasser och utformningar lämpliga för olika sorters butiker och verksamheter. Bebyggelsen är lätt att bygga om och till efter behov. Regionen ligger attraktivt och har en bra struktur, det är lätt att passera och parkera. Det finns olika sorters verksamheter som kompletterar varandra, fokus ligger inte bara på en sorts industri.

Klockan 2

Attraktivitet för investeringar

Projektets möjligheter att bidra till en långsiktig hållbar ekonomi ur regionens perspektiv genom bättre företagsklimat. Lätt att försörja med fjärrvärme, kollektivtrafik och annan infrastruktur. Projektet är ekonomiskt hållbart ur investerarens perspektiv. Både stora och små byggare kan hitta delar att utveckla. Regionen attraherar olika sorters verksamheter för att minska sårbarheten som uppstår när en sorts industri dominerar.

Klockan 3

Samverkan inom regionen

Det finns ett fungerande samarbete mellan olika organisationer och

myndigheter inom olika sektorer i regionen, t.ex. sjukvård eller kultur. En aktiv samverkan bidrar till att göra regionen dynamisk och konkurrenskraftig ur ett internationellt perspektiv.

Klockan 4

Tillgång till arbetskraft

I regionen finns det kompetent arbetskraft som är eftertraktade på arbetsmarknaden. I olika situationer krävs det olika sorters arbetskraft, vilket förutsätter människor med olika egenskaper, utbildningsnivå och flexibilitet.

Klockan 5

Biltillgänglighet

Regionen är tillgänglig för bilar och det är lätt för bilister att orientera sig. Det går snabbt och är enkelt att hitta olika adresser. God tillgång till parkeringsplatser och låg risk för trafikstockningar. Låg risk att väderförhållanden eller andra yttre faktorer påverkar tillgängligheten.

Klockan 6

Cykeltillgänglighet

Regionen är tillgänglig för cyklar med ett väl utvecklat nät av cykelvägar. Det går att cykla året om, t.ex. med hjälp av uppvärmda cykelbanor. Det finns gott om cykelparkeringar som är säkra och trygga, särskilt i anslutning till kollektivtrafiken. Möjlighet att ta med sig cykeln på tåget eller bussen finns.

Klockan 7

Kollektivtrafiktillgänglighet

Korta gångavstånd till buss, tunnelbana, spår- och järnväg - max 500 meter. Charmiga och smidiga gångvägar till attraktiva och trygga hållplatser och stationer - placerade i händelsernas centrum. Bra möjligheter att kombinera olika sorters färdmedel. Låg risk att väder-

förhållanden eller andra yttre faktorer påverkar tillgängligheten.

Klockan 7.45

Transportarbete för det dagliga livspusslet

Nära till lokal service, grönområden, verksamheter, skola, sjukvård, kultur, sport. Högt lokalt utbud gör att föräldrar inte behöver bli "sina barns chaufförer" till varje aktivitet. Kollektivtrafiken är konkurrenskraftig gentemot bilen.

Klockan 8

Självförsörjningsgrad

I regionen finns det möjlighet till lokalt odlande. Vid extrema väderförhållanden eller andra yttre faktorer som kan isolera regionen så behöver den inte helt förlita sig på hjälp av staten, utan kan vara självförsörjande.

Klockan 9

Kretslopp, återvinning, energisystem

Effektiv infrastruktur för gemensam uppvärmning, avloppshantering, återvinning. Lokala effektiva kretslopp. Möjligheter till förnyelsebara energikällor.

Klockan 9.45

Tillgång till grönsstruktur för människor

Goda stråk och ytor för sport, vila, meditation, promenader, rekreation och platser för aktiviteter och möte. Bra jämvikt mellan urbana och rurala områden.

Klockan 10

Tillgång till grönsstruktur för djur- och växtliv

Strukturen gynnar fortlevnad och utveckling av biologisk mångfald, gott lokalklimat, luftrening och vatteninfiltration.

Klockan 11

Regional identitet, kulturell förankring

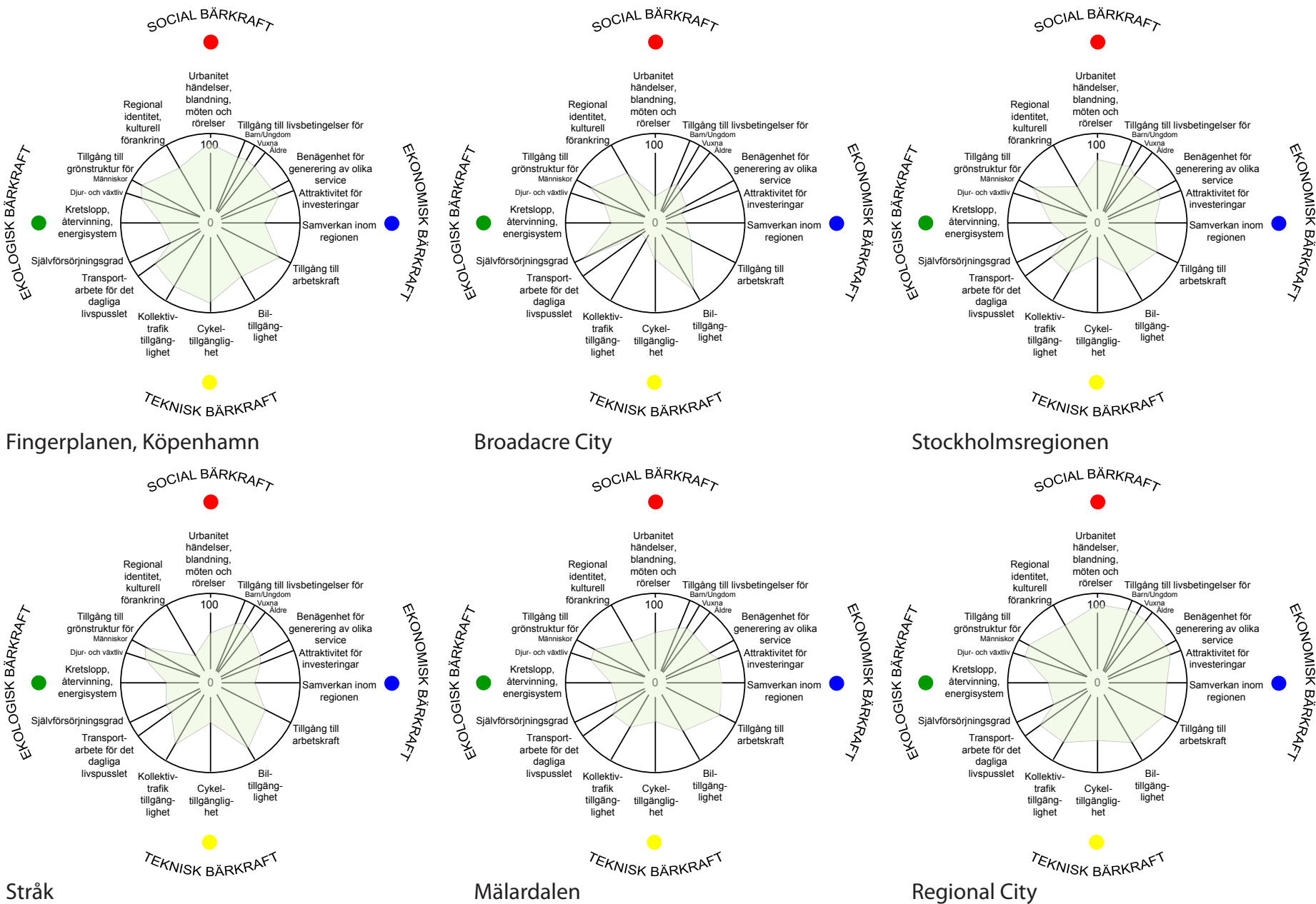
Regionen har en stark egen identitet, som inte är sluten mot utomstående. Unik utformning eller exklusivitet lockar utländska besökare. Identiteten kan grundas på historia, landskapsform, bebyggelsestil, naturen. Historisk förankring, hänsyn till kulturhistoriska landskap, bebyggelsemönster och fornlämningar.

Klockan 12

Urbanitet, händelser, blandning, möten och rörelser

Förutsättningar för folkliv med variation av ålder, nationalitet, livsstil, köpkraft, åsikt, ideologi, kultur, språk. Blandning av aktiviteter och händelser som att sitta på café, handla, leka, promenera, diskutera, roa sig, mötas, uppleva. I en rural region kan aspekter som ensamhet och lugn vara eftertraktade.

Exempel på värderosor över olika regiontyper

Värderosens användningsområden

Värderosen kan användas av politiker och tjänstemän vid regional planering som ett verktyg för att få med ett medborgarperspektiv. Workshops med "vanliga" människor, tillsammans med experter kan bidra till en ökad kunskap om vilka områden som regionen behöver utveckla, eller användas till en inventering för att få "koll på läget". Genom att jämföra vissa ekrar så kan man få fram andra värden, t.ex. kan värdena för kollektivtrafiktillgänglighet och biltillgänglighet tillsammans ta fram en reskvot. Tittar man på ekrarna "livsbetingelser för barn/ungdom, vuxna och äldre" tillsammans med kollektivtrafiktillgänglighet, transportarbete och tillgång till arbetskraft så kan man få ett genusperspektiv.

Beroende på vilka människor som gör utvärdering, så kommer resultatet att vara olika. En subjektiv bedömning om hur saker och ting uppfattas kanske inte kan anses vara ett vetenskapligt underlag, men det ger en uppfattning om regionen och kan vara ett hjälpmedel vid regional planering. Många av ekrarna går att mäta vetenskapligt med hjälp av statistik, vilket också kan vara värdefullt vid planering. Däremot så är det till exempel svårt att mäta regional identitet, vilket gör att en kombination av subjektiva bedömningar och vetenskapliga mätningar kan vara en bra kombination. Även om värderosen täcker så många områden som möjligt så kommer det alltid finnas någon som tycker att det saknas en eker. Ekrarna x, y och z finns till för att vid sådana tillfällen kunna komplettera värderosen.

Eftersom en region kan täcka ett stort område så kan det vara svårt för vissa människor att göra en helhetsbedömning, eller ha åsikter om alla ekrar på värderosen. Det är därför en bra idé att försöka kombinera människor som har erfarenhet av olika områden, vilket också ger ett bra underlag för diskussioner.

Värderosen kan vara ett användbart verktyg vid regionförstoring, för att se vilken struktur som är mest hållbar. Genom att ta fram olika scenarier och göra värderosor på de, så kan man få en uppfattning om i vilken riktning man ska röra sig. Man kan också använda värderosen för att se hur pass sårbar regionen är, framför allt om man fokuserar på de ekonomiska och ekologiska bärkrafterna. Värderosen fyller dock sin funktion bäst när man fokuserar på alla områdena, och ser vilken balans som uppstår.

Det kan också vara av intresse att vid en utvärdering av en region jämföra olika värderosor som gjorts av olika grupper i samhället, för att se hur regionen uppfattas olika. Värderosen kan ha flera olika användningsområden och kan anpassas till olika ändamål, vilket gör den till ett väldigt flexibelt verktyg vid utvärdering av regioner.

Källor

Arken Arkitekter AB, Ekologigruppen AB, Jerker Söderlind, *Atlas Skanska*

Borsdorf, Alex. (2004) *On the way to post-suburbia? Changing structures in the outskirts of European cities*, i Borsdorf, A. & Zembri P. (2004) *European cities – Insights on Outskirts*. COST Action C10

Calthorpe, P. & Fulton, W.B. (2001). *The Regional City: planning for the end of sprawl*. Washington, DC: Island Press.

Faludi, Andreas (ed) (2008) *European Spatial Research and Planning*, Cambridge Massachusetts: Lincoln Institute of Land Policy.

Frank Lloyd Wright, Complete Works 1917-1942

Hermelin, Brita (2005) *Regional ekonomisk utveckling*. I: Forsberg, Gunnel (red.) *Planeringens utmaningar och tillämpningar*. Uppsala: Uppsala Publishing House, s. 266-283.

Jensen O. B. and Richardson, T. (2004). *Making European space: mobility, power and territorial identity*. London and New York: Routledge.

NURI (1991) *Randstad internationaal; eenheid in verscheidenheid* [Randstad international : unity in diversity] . Report by the Steering Group for Further Elaboration of Randstad International (NURI), The Hague, November.

Regionalism, Nationalencyklopedin